

GABRIEL ARESTI: BERE POESIEN ANTOLOJIA LABURRA

J. SAN MARTIN

HITZAURRE GISA

Gabriel Aresti zenak, *Euskal Harria* (1967) poesi liburua argitaratzeaz izan zituen kritika, aburu eta erizpideez gainera aski irain ere jaso beharra izan zuen. Dabilenak berez izaten ditu hola-ko zamak jaso beharra, baina argitalpen haren ondotik inoiz baino krisi handiagoak menperatu zuen gure gizona. Kritiketarik asko lehenagotik poetaren lepora zetozten esames guztiak gainezkatu ziren eta batek baino gehiagok bengantzarako aprobetxatu ere bai.

Lehendik bera batasunaren alde hain gihartsu ari zenez eta zenbait idazle gazte H erabiltzera bultzatu ondorean, ber berak *Euskal Harria* deritzanean ortografi berri baten proposamena egiteaz, neregandik ere hartu zituen zenbait zaparrada. Baina, garai hartan, nereak nahiko ondo jasan zituen. *Harri eta Herri* (1964) argitaratzen lagundu ez ezik, liburu honi egin nion hitzaurrea ez zekin nola eskertu ere eta garai haietan jaramon asko egiten zion nere esanari. Dena dela, bere krisi handiak hainbeste larritu ninduen, zenbait gutun idatzi nizkion, animoak eman nahirik. Baina, gizona etsipendurik aurkitzen zen eta gehiago poesiarik idatziko ez zuen promesa ere egin zuen. «Dimisio» famatua, publikoa izan zen. Eta, horren ondorioz, bere poesiagintza goitik behera aztertu zuen eta *Antolojia laburra*

gertatu, bere despedida gisa. Gero, zenbaitzuk egin genituen ahaleginengatik, berriz bihurtu zen euskal poesiara. Baina, une hartako lekukotasunez, hor dugu bere *Antolojia laburra*, berberak hautatutako olerkiz, tartean inoiz argitaratu gabea ere aurkitzen dela, eta beste guti batzu, bere gogoia hala zenez, gazteleraz idatziak.

Horietan ageri denez, bere (ordurarteko) poesiarik gogozkoenak bildu zituen eta Arestiren bizitza eta lanak hobeto eza-gutzeko beharrezko iduritzen zait berak osatu zuen bezala argitaratzea. Bere lanaren berekiko kriterioa markatzen bai dute. Horregatik, arrazoi hori aski da *Egan-en Bere poesien antolojia laburra* os-osorik argitaratzeko.

Baina, lehenik, hara *Antolojia laburra* bidali zidanean gutunez zer agertzen zidan Gabrielelek:

GABRIEL ARESTI

Bilbaon, 1968. Abenduak 16.

*Juan San Martin
Eibarrera*

Nere lagun maitea:

Hirea hartu diat. Barka zak lehenago nire oler-bilduma bidali ez baderauat. Honekin batean doakik.

Asko alaitzen nauk, hortik, estranjeriatik, euskal poesia hedatzeko egiten dituan aleginak gatik. Hala eta guztiz ere, eta ez modestiagatik, nire izenik ez diat hortik nahasturik ikusi nahi. Daukadan gauzarik maiteena duk eta Poesia Hispana-rako egin duten selezioarekin ez natzegok konforme. Nork bere poeta-kideak hautatzeko eskubide osoa dik, eta ate falsotik sartu den horrekin ez diat olertizko har-emanik izan

nahi. Mesedez idatziko derauek Aguilar-koei hortik nere izena kentzeko. Eta X. Leteren baztertzearekin ere ez natzegok ados. Mesedez «Si la pildora...»-tik ere desagertzea nahi nuke. Eginen deraudak mesedea?

Diskoarena oraindik egin gabe zedukat. Hea aste honetan egiten dudan. Oso lanpeturik natzebik, eta asti librerik ez zedukat ere. Ezer firmerik dakidanean jakinaren gainean edukiko haut.

Hire kartan diostak nirearen berri eman huela Iruineko batzarrean. Agirian zegok, beraz, irakurri ez huela, eta hori ez zegok ongi. Euskaltzaindiaren araudiak eskubide hori aitortzen diraudak, boza. Edozeini errespetatzen zaiok, baina ez niri. Ez zekiat noren errua den, seguru asko ez hirea, baina euskera lanoan izen bat merezi dik portaera horrek: jauntxokeria. Hobe litzake Euskaltzainditik botatzen banauzue. Gutierrez, garbi jokatuko zenukete. Ez zak har hau, mesedez, gauza personal bat bezala, baina egia duk.

Meaberen liburua zentzuraz zedukat, eta asko luzatzen dituk. Baimenik emanen ez deraudatenaren bildur nauk. Baina ematen baderaudate, diru ederrak dizkiat, liburu gehiago aterako dizkiat. Hirea gogora zaidak.

Beste gabe har zak hire adiskidearen segurantza. Mari Pazi eskumuinak eta haurrentzat mozuak denon partetik.

Gabriel

Gutunean aipatzen duen «estranjeriatik, euskal poesia hedatzeko...» egiten nituen ahaleginak, garai hartan *Si la píldora bien supiera...*, eta *Papeles de Son Armadans* literatur aldizkarietara hemengo poeta gazteen zenbait lan gazteleraturik bidali nituelako da; baina, Gabriel mindu zuena, L. Jiménez Martos-en *Poesía Hispánica - 1968* (Madrid-eko Aguilar-ek argitaratua) bilduma zen. «Ate falsotik sartu» zena Santi Aizarna zen. Ordurarte euskaraz etzuelako idatzi, erderaz baizik, eta bere iduriz bestean poeta-kidetasunez aprobetxatzeari ez zeritzan ongi. Gainera, ez dakigu zergatik, baina X. Lete baztertua izan zen eta hori ere ez zitzaion gustatu.

Bertan aipatzen den diskarena, asmo hutsean gelditu zen. Orduan, gauzak bizkortu nahirik, zenbaiten artean, diska bat argitaratu nahi genuen hiru eta lau poetaren artean, bakoitzak bere abotsez erreztatuz, bere poesi sorketazkotik berberak hautatu nahi zuena. Honi, Arestik, idea ona zeritzan.

Euskaltzaindira aurkeztu zuen gutunean, ordea, batua derri-gortzearen eskarizkoa zen. Aldez aurretik ere aditzera emana nion, Euskaltzaindiak, bere izatez, inor ezin zuela bortxatu, baizik gomendatu. Eta, aldez aurretik zekin Gabrielekek, euskaltzainon artean irakurri eta aipatuko bazen ere, agirian ez genuela jarriko aipamenik ere. Baita ere, bazekin, inork errurik izatekotan, gutuna irakurri eta ez aipatzearena, nerea besterik ez zela, orduan idazkari nintzenez; baina hara hor, irakurle, lehenagoko eskerren ordainez edo, gutunean etzuen nahi errua nere lepora botatzerik, hala izanik ere.

Aipatzen duen Meaberren liburua *14 alegia* (1968) zeritzana da. Nere liburutegiko ale batetik berak euskaraz jarria eta R. Salvat eta X. Alonso Montero-ren itzulpenez lau hizkuntzatan emana, 1969. urteko lehen partean azaldu zen, naiz eta liburuan 1968a agertu.

* * *

Argitasun horien ondotik, jo dezadan *Antologia laburra* deituko diogunari beste zenbait ohar gehitzera.

Inoiz inork aztergai hartu nahiko balu, Antolojiaren atzetik ematen ditut zenbait ohar, numeroz jarriak, eta numero horiek Gabriel Aresti zenak berak bildumako poesieri jarritakoak dira. Horrela, azterlariak zuzen eta erraz jakin dezan bakoitza non

argitaratua den eta zein dagoen, nik dakidanez, oraindik argitaratu gabe.

Bestalde, aztertzaileak, edo Arestiz zerbait gehiago jakin nahi duenak, esan beharra dago euskal poetek eta artistek omenez eskaini zioten *Agiriak* (Donostia, 1978) liburuaren hitzaurrean gure poetaren bizitza eta lanez eman genituen argitasunez gainera, oroi A. Zelaietaren *Gabriel Aresti*. I eta II tomok osatzen duen lana, 1976an Donostiako Kriseluk argitaratua.

Haranburu Altuna editoreak Kriselun eman zituen *Obra guztiak*, Poemak I eta II tomoetan (1976), jarraipenik gabe gelditu zirenez, poesia guziak oraindik argitaratzeke daude, eta azterketa zehatza egin nahi duenak bestelako paperetara ere jo beharra izango du, bereziki honako aldizkari hauek zehatz mehatz aztertuz: *Euzko-gogoa*, *Egan*, *Euskera*, *Olerti*, *Zeruko Argia*, *Arragoa* eta abar.

G. Arestiren poesi liburuak ordea, honako hauek dira: *Mal-dan behera*, *Euskera* aldizkarian lehenik argitaratua, V, 1960; *Harri eta Herri*. 1964 (2. edizioa 1969); *Euskal Harria*, 1967; *Harritzko Herri hau*, 1970; *Obra guztiak* (Poesia I eta II), 1976; *Azken Harria*, 1980. Hor aurkitzen direnez gainera, hemen orain bizpahiru besterik ez datoz; baina, Arestik literatur absurdua munduan modan jarri zen garaian, era hartaz ere zenbait saio egin zituen. Beretarik kopia bat igorri zidan, nere eritzia eskatuz. Euskal giroan, garai hartan etsai asko zituen, eta bere pertsonaren onerako, ez argitaratzea gomendatu nion. Ez dakit orijinal haiek zer burubide eramango zuten, baina nik kopia bat badut eta uste dut zor zaiola Aresti zenari horiek ere argitara ematea, bere literatur ibilera hobeto ezagutzeko. Beraz, *Egan*-en urrengo zenbakian, uste dut aukera hori izango dugula. Aurrerantzean, *Bere poesien antologia laburra* deritzan honekin batean kontuan hartzekoa izango bait da.

Behinora ezkeriok, beste gauzatxo batek ere zuritzea merezi du. Angel Zelaieta adiskideak *Gabriel Aresti* II, liburuaren 238 orrialdean dakarrenez, 1972. urtean Amatiñok egin zizkion kritikegatik oso mindurik omen zen. Gainera, Amatiñorengan nere eskua edo itzala somatzen omen zuen, eta bion atzetik hainbeste desesperazio ekarri zioten ELA-berrikoak (oroi, *Lan Deya*-ko eraso-aldiak, 1967-68).

Bere susmoetan oso urruti zebilela esan behar. Alde batetik, Amatiñok, beti gorde izan duelako bere independentzia alderdi

politikoetatik, euskarazko ekintzetara soilik entregatuaz. Egin zizkion kritikak, bere kabuzkoak ziren, ez «Eladioak» eta nik zer ikustekorik gabeak. Bestalde, ezta harritzekoa, edonolako susmoak edonorrentzat eta edonondik sortzea. Oraindik orain ere, gure artean etiketa jartzailerik falta ez bada ere, garai haie-tan etiketa-mende ginen. Nekeza zen inor hortik libratzea, batez ere, norbait, «Eladio» eta «Felipe» inguruko pertsonaren bategan-dik hurbil bazebilen. A, ze talde pare! Neri dagokidanez, era hortako integrista setatirik inoiz ez dut maite izan. Ez batekorik eta ez bestekorik. Horiek gainera, azken batean, ez zuten euska-rarik maite. Ezta defendituko ere, beren bestelako maniobreta-rako probetxuan izan ezik.

Baina, arazoaren sakonean, ba zen besterik ere. 1969tik sortu nahi zen Euskal Idazle Elkarte, nekez eta abar nolabait mugit-zen zena, 1972an, Lur Editorialaren inguru biltzen zirenak (Ma-llabiko batzarra lekuko), elkarte ezkertiar edo sozialista bihurtu nahi zuten. Ni, horren kontra jarri nintzen. Idazle bakoitzari, naiz ezker naiz eskubi, bere ideetan libre uztearen alde. Batzar iskanbilatsu hartan, Gabrielekin hitz gogorak izan nituen. Ja-kina, A. Zelaieta berak bigarren tomoko 238. orrialde hortan dion bezala, gure «enfrentamenduagatik han gelditu zen dena bertan behera», batzuk ezkertiar euskal idazle elkarte nahi zu-telako eta besteok politika kolore gabea, idazleena soil soilik.

Ez dut hemen ezer gorde beharrik Gabrielen izakeraz. Bere kemena ez ezik bere bat-bateko arrebato hariak ere ezagutzen genituen bere inguruan ibili ginenok. Asko ta asko errazoizkoak ziren, eta hainbeste irain jasotzeaz, azkenerako bere senetik aguro irtetzen zen. Batzuk baretzen eta laguntzen ahalegintzen ginen artean, bestek zirikatzen eta gauzak okertzen egiten zuten. Gizonarentzako psikologiako sentsibilitate minimun bat agertu beharrean. Zeren, Aresti, irainen sufrikarioz aparte, azken ur-teetan osasunez makal zebilen, eta begiramena ez ezik maitasuna ere behar zuen. Gainera, esan beharrik eztago, gure herriaren kontradizio guziak sentitzen zituela, sufritzen zituela eta neurri handi batean beragan bildu ere bai, herriaren prolema berea eginaz. Aberri arazoa eta gizarte arazoa, oraindik ere ez dira behar bezala bideratuak izan, politiko onen faltaz edo gizon se-tatien sobraz. Eta, txikikeriok gaindituko zituen humanismoari ez dugu jakin behar bezalako lekua egiten.

Horregatik, nahaspila horiekin zer ikusirik duen puntutxo bat agertu nahi dut, A. Zelaieta ohartu ez zena eta Maillabiako

batzar hura baino lehenagokoa. Hau da, *Kaniko eta Belxitina* (1971) pastoralari hitzaurrez egin zion «Zenbait ele samin» ze-lakotik sortua. Pastoral bide, G. Hérelle-ren lana arrazoiz gorai-patu zuen, baina era berean Julio Urkixo kondenatu. Hori zela bide, 12. orrialdean nere kontra sartzen zen; «Haritik landa», gero *Anaitasuna* aldizkarian erantzungo nionez. J. Urkixok, ene ustez, egin genion baino gorazarre handiagoa merezi zuen eus-kaltzaleon partetik bere mendeurrenean. Nik egin nion artikulua ez zitzaion gustatu Arestiri, berak zionez, Zuberoako pastoralak ez zituelako maite eta Euskalerriko langileriaren kontura bizi ze-lako. Baina, nik dakidanez. J. Urkixok, pastoralak ber-berak maite ez bazituen ere, G. Hérelleri RIEV aldizkarian hortaz idaz-teko tokia eman zion, eta burgesiatik edo langileen lanaren le-potik bizi zirenak anitz gehiago ere baziren (hala izanik ere), baina euskal kulturara ezer eskaini gabe. Burgesiaren kontura beren lanak burutu zituztenetakoak ziren Engels eta Marx ere. Bera, planteamendu horietatik gauzak nahastu besterik ez dira egiten. Baina, momentu haietako berotasunean hala gertatu zi-ren gauzak.

Dena dela, hortik zetorren, garai hartan Arestirengandik ne-retzako hoztasuna. Gero, nik ez dakit nondik atera zezakean nik ELA-berrirekin izan nezakean kidetasuna, berekiko hutsa tapa-tzearren edo izan ezik. Edo, bestela, beste asko bezala, gure ingu-ruan «Eladioak» eta «Felipeak» besterik ezer ez zen ustekoa zen.

Hala ere, aitor dezadan, Aresti eta nere artean inoiz ez zela tentsio handirik sortu, eta nere kontseiluak gehienetan onartzen zituela eta estimuan izan ere bai.

Gaur ordea, poetari zor zaiona eman nahi dut; garai batean, bere etsipenean ere, kriterio finkatu baten barnean azaldu zuen *Antologia laburra*. Ondotik jartzen ditudan oharrak, poesia ba-koitzaren adibideak emanaz, irakurlearen erraztasunerako, *Obra guztiak*-en bi tomo horietan oinarritzen naiz, horietan sailik handiena eskuratu lezakealako, naiz eta argitalpen hortan huts handiak nabaritu.

Eibar, 1982ko Ekaina.

Gabriel ARESTI:

BERE POESIEN ANTOLOJIA LABURRA

melitxuri dedikatua.

zuri
espainiako andrea
zimaurretan aurkitutako lili apala
melitxu
zuri
eskeintzen dizkizut
nire hiru grinak
poesia honetan
eta nire personan
dauden
hiru grinak
melitxu
ez bakarrik
nire bizitza
(izerdia) (hasarrea) (iraindua izatea)
nire egunak eta gauak
zuri
melitxu
espainiako andrea
nire aitaren etxearen habea
eskeintzen dizut
nire poesia
eta
nire persona

1.

SAGAR ZIMELAK bildumatik

Hirugarren sonetoa.

Ernerik genituen belarriak
Hala ere ez dugu ezer ulertan
Erderaz minzatzen baitzitzaizkigun
Nahas-putzu zituen ezarriak

Noizik behin zerbait genuen behatzen
Baina ez inoiz hori bere betan
Apur hortaz oroitzen gara egun
Gure barnetik baitzaigu hedatzen

Enzute hartan ezkerki bekatu
Egiten genuen ez dakigu zertan
Hola paradisuatik gabilza hurrin
Ez dugu gure zedea alkanzatu

Ez dugu erderarik enzun gura
Hogen tikiak haundienak dira.

2.

MALDAN BEHERA ETA GORA bildumatik

Hariztia

1.

Orain hemen nago, eremu latz honetan.
Nire gurariak galdurik, lur hauetan
arbola adar-gabeen parean naiz orain.
Landare zekenak baitdaduzka eremuak,
erratzak harean, haitzetan kalamuak,
nire arima dago mirari baten zain.

Lizardia

16.

Gauzok ikusten diren
lizardi doilorra!
Munduan zerbait
bada, zu zara
zaharra!
Nire lepoan
jarri zenidan
uztarriaren
gogorra!
Gauzok ikusten diren
lizardi doilorra!

Iratze Ederra

23.

Ni ba nindoan, kantaturik,
Galtzada luze batetik.

Zer egin nuen ez nenkien, ez dut jakin nai ezer nik:

Nire gauzetan,
azioetan,
ez dago zuzenbiderik.

Lore-mendia

11.

Zekiat nor haizen eta nundik hatorren;
zekiat zer haizen, honera zerk hakarren:

Nire laguntasuna eskeintzen darauat nik.

Kontuz ibiltzeko diotsat anaiari,

iguriki nion ene maitaleari:

Ez drauat edireten gainean kulparik.

Herri-bitartea

23.

Hatsa zitzaidan aienatu,
hodeiak ziren urratu.

Inor munduko hondarretan ez da hainbeste herratu.

Nire gainean,
nire atzean,
guztia zen akabatu.

Partiera

2.

Nire errai guztiak usteldu dirade:
Barrabilak, ugatzak, giltzurrunak ere.
Nire hezur oriak agirian daude.
Iluntasun honetan batera gagode

Miren ta Joane;
bakarrik garade;
elkar dugu maite.

Baina halaz ere
ilunpea ta biok ez gara adiskide.

Airea izanik ilunpe,
argirik ez da bat ere;
eta begiek bihotzetara
heriotzea dakarte.
Heriotzea, amorioa,
ezin elkartu litezke.

Judizioa

3.

Etsaien kontra nago erruz arnegari,
eman zidatelako hondiko ugari.
Aingeru Serafinek akerra dirudi,
deabru Belialek epetxa kantari.

Eta Dostoiefskii
jaio ez baledi,
ez nioke Prousti
barkatuko hori:

Zergatik gizonari ez dion jarraiki.

Picassok ere Goiari
Kentzen dizkio humilki
Mundu honetan bizi izateko
Izan zituen gurari
Guztiak, eta beste hainbeste
Gertatzen zaio Mozarti.

Mendekantza

11.

Nire gorputza eta odol berotsua...
Hezur batzuk... oraindik... Ez baitzen naikoa.
Hau da gizonak gandik dakardan kontua.
Gizateria izan dadin salbatua.

Naizela maisua...
Gauean itsua...
Ba dator ordua!
Nire herlojua...

Oraindikan aldean baitdaukat burua!

Bildots berria, mansoa!
Jainkoa bortitza, haltua!
Zuri eskerrak, ordu honetan
Dago geugana heldua
Joran bizian eduki nahi
Genuen salbamentua.

Ditzaren bitartéz

3.

Ahatzi dugu guztia

lurrean genkiena:

«Ni» ta «zu» hitzak, eta

«gurea» ta «zuena»;

Larruako laketa

ta amaren ditiena:

Maria Matxalena,

Maria Birjina;

azpikoa, gurena.

Orain bat gara biok:

Adarra ta Txortena.

Arraza berri bateko

animali lehena.

3.

PRIMERA VEZ EN CASTELLANO

(poesía para la sombra de un camello)

I.

CUERPO DEL HOMBRE

39.

El reino de lo justo

Implantarán el reino de lo justo,
el bienestar será su gran herencia,
pues no se jugará con el disgusto
de dejar defraudada una querencia.

La equidad e igualdad será la norma
de ese mundo preciso, equilibrado;
habrá un solo nivel común, de forma
que ninguno podrá ser desechado.

Pero al ser maniqués de madera,
con ojos de cristal policromado,
y corazón y vísceras de cera,
ignorarán que sólo en el pecado

puede la criatura redimirse,
y en súplicas y rezos desvivirse.

II.

SOBRE LA SUPERFICIE DE LAS AGUAS

Nada jamás habrá más inhumano
que ese ser que amó y que me desprecia,
a quien yo quise amar como a un hermano.

La espera así continuamente arrecia,
se espesa, se culmina, se convierte
en la mayor desesperanza, y recia.

Y aunque parece enormemente fuerte,
y de todo poder y ciencia hablaba,
y me ha dejado aquí, en mi celda, inerte,

como para nadar bien se jactaba
de nunca haber necesitado piraguas,
no puedo comprender cómo flotaba
sobre la superficie de las aguas.

4.

HERRIAREKIN INKONTRU

I.

KOPLA GISA ERO BATZUK.

3.

Gatazka hamorratua,
burrakaldi hertsia.
Buztina hilaren kontra,